

IMMIGRACIÓ I CIUTADANIA, UNA MIRADA UTÒPICA

Rosa Cañadell
El Viejo Topo
13-06-2008
www.rebellion.org

“Sentir en el més profund del nostre cor qualsevol injustícia, comesa contra qualsevol, a qualsevol part del món, és la qualitat més bella que pot tenir un revolucionari”.

(Che Guevara)

Al passat número de El Viejo Topo (octubre 2007), Jorge Verstryngge escrivia un documentat article sobre la immigració, els mites i els perills als que ens enfrontem, acabant amb una sèrie de propostes (tancar portes als immigrants no comunitaris, expulsió d'aquells que hagin comès delictes importants, immigració acceptada en base a contractes previs, polítiques estrictes de visats, legalitzacions restringides, etc.) que, a part de no ser novetats i de no compartir-les, semblen tant utòpiques com les seves oposades. És evident que ens trobem davant una situació molt complicada, però jo crec que es poden fer anàlisis des d'altres perspectives.

El meu anàlisi parteix de dues premisses: 1) “No es poden posar portes al vent”, i això, en el cas de la immigració significa que mentre existeixi la desigualtat actual entre els països del nord i del sud, mentre els joves d'Àfrica i Amèrica Llatina no vegin un futur al seu país, l'emigració és imparable. Així ha estat sempre i així continuarà. Com més control, més murs, més barreres, més dificultats per a entrar a la nostra “fortalesa”, no aconsegueix menys quantitat d'immigrants, l'únic que aconsegueix és un major sofriment pels que ho intenten. L'augment de la immigració als últims anys, mostra que els controls han fallat i el número de morts demostra que el sofriment ha augmentat fins a límits indecents. 2) En la situació política-econòmica actual no hi ha solució: hi seguirà havent il·legals, hi seguirà havent sobre-explotació, seguiran baixant els sous, s'esgotaran els recursos socials, continuaran enriquint-se els mateixos de sempre i continuaran pagant els plats trencats també els mateixos de sempre (els més desfavorits d'aquí i d'allà) i, en conseqüència, seguirà creixent també el racisme. Si no ens aventurem a iniciar, o almenys a plantejar, una altra direcció, altres normes, altres drets, altres lluites, tots els mals que Jorge Verstryngge ens augura, seran realment certs.

I és des de l'esquerra que es podrien i s'haurien de plantejar aquestes altres direccions. Des de l'esquerra no es pot dir “algú ha de contraposar els interessos del poble als de les èlits”; De quin poble parlem? del “nostre”? i quin és el nostre? el del meu barri, el de la meva ciutat, el de la meva Autonomia, el

de la meua nació, el del meu estat, el de la meua nova Unió Europea? Si per poble entenem les classes populars, les classes més explotades, els sectors més desafavorits, aquests no tenen pàtria, ni color, ni bandera. Si per “protegir” al poble català, espanyol o europeu, hem de matxucar al poble africà, llatinoamericà, rumanès o paquistanès, estem entrant en terreny perillós. Si hem de tancar al màxim les fronteres i/o expulsar als immigrants per por a l’atur, a la crisi, a la falta de pressupostos socials, per què no expulsar també als nostres joves, que són masses i demanen molts pisos i molts llocs de treball, o per què no enviem a les dones a les seves cases perquè hi hagi menys competència laboral, o per què no expulsem als nostres vells que cada cop són més, produeixen poc i col·lapsen el nostre sistema sanitari? Evidentment, aquest no és el camí.

El neoliberalisme, la globalització, la desregulació laboral, l’especulació, el poder de les multinacionals, l’obertura dels mercats (uns més que d’altres, evidentment), estan fent possible l’augment dels beneficis de bancs i empreses a nivells insospitats. Els sistemes fiscals, cada cop més en benefici dels que més tenen, estan buidant les arques de l’estat impossibilitant donar els serveis socials necessaris. Si aquest sistema possibilita la lliure circulació de capitals i la deslocalització de les empreses, hem d’imposar el dret a la lliure circulació de les persones i el dret que tenen tots els homes i dones d’aquest món global a intentar millorar la seva situació instal·lant-se on millor els sembli.

El discurs d’una esquerra compromesa i amb ganes de transformar i millorar la societat, hauria de començar per una clara i alta defensa d’aquest dret, i hauríem de fer pedagogia del mateix. Totes les persones, hagin nascut on hagin nascut, parlin la llengua que parlin, tinguin el color que tinguin, tenen els mateixos drets, i és la organització i la lluita conjunta l’únic camí per tractar de millorar les condicions dels que tenen menys. No és enfrontant els interessos de les classes populars “d’aquí” amb les “d’allà” com podem avançar. Si s’esgoten els pressupostos socials perquè som molts, s’haurà de reivindicar més impostos per aquells que s’estan beneficiant del treball d’aquests molts. Si no hi ha habitatges suficients per a tots, s’haurà de lluitar per parar l’especulació i perquè els superguanys repercuteixin en habitatges socials. I així successivament.

Es tracta, doncs, de començar a teixir un nou discurs que parteixi del principi del dret a la lliure circulació, del dret a entrar i sortir d’un país lliurement, del dret a treballar legalment a qualsevol empresa de qualsevol país, del dret a l’educació, a la salut, l’habitatge, el cobrament de l’atur, les pensions i els serveis socials per a tota persona que visqui i treballi en un país, el dret “a tenir tots els drets quan es compleixen totes les obligacions”. Si es viu, es treballa, es compra i es compleixen les lleis en un país, significa que es paguen impostos, es contribueix a la seguretat social i es col·labora amb la marxa d’aquest país, i per tant, es tenen tots els drets que aquest país contret amb els seus ciutadans i ciutadanes, independentment d’on han nascut. I, evidentment, s’haurà de repartir entre tots i totes, s’haurà de repartir el treball i els serveis, s’haurà de repartir els habitatges i els espais, i s’hauran d’ampliar les escoles i els hospitals. I com que els recursos no són il·limitats, els que ara més tenen hauran de ser menys. A això se li diu “lluita de classes”, no sé com

s'anomenarà ara, però sense lluita no s'avança.

I què passaria si realment hi hagués la possibilitat d'obrir les fronteres? Primer de tot no hi hauria més morts en el fons del mar, desapareixerien les màfies i els immigrants podrien arribar en vols regulars, en vaixells amb condicions o en vols de low-coast; haurien de pagar els seus bitllets, amb uns pocs diners per subsistir els primers mesos, sense estafes ni intermediaris. Tots els empresaris podrien i haurien d'estar obligats a contractar als nous treballadors amb un contracte legal, pagant la seguretat social i un sou digne, amb el que disminuiria la sobreexplotació. Els nous immigrants podrien llogar pisos legalment, obrir comptes corrents, demanar préstecs... com qualsevol altre ciutadà. No hi hauria "il·legals" i per tant no hi hauria l'estigma cap als nous ciutadans. Ens estalviaríem tots els diners destinats a construir murs, balles, llanxes de vigilància, repatriacions, centres d'internament, i demés mesures destinades a tancar el pas a la immigració, que, sigui dit de passada, tampoc aconsegueixen el seu objectiu.

I què passaria quan n'hi hagués masses i no hi hagués més treball? Primer, hi ha un factor que mai es té en compte, i és que si no s'han jugat la vida i no s'han hipotecat per anys i anys amb les màfies, seria molt més fàcil el retorn voluntari. Si aquí no aconsegueixen els seus objectius, tornar al seu país seria molt més possible. També es regularitzaria el treball temporal: en època de collita apareixerien i, molt probablement, tornarien al seu país a passar la resta de l'any amb els diners estalviats. No és per què no es pot pensar que els africans o els llatinoamericans no tenen capacitat per dissenyar el seu propi projecte en funció de la realitat. De fet, quan a Espanya no hi havia treball, tampoc hi havia immigrants. La gent no emigra, o en tot cas no es manté, en un lloc on està pitjor d'on ha vingut. I això val per tot el món.

I si es quedessin més dels que es poden integrar, s'hauria de redissenyar l'economia, s'hauria de lluitar per aconseguir noves feines, tal com es fa quan hi ha una crisi tot i que no hi hagi immigrants.

I el racisme? Aquest és una altra de les qüestions que sempre està damunt la taula. Com assenyala Verstrynge, i tants altres, existeix la "lleï de proximitat genètica", la qual cosa significa que el racisme el "portem als gens", i per tant, s'ha de posar coto a la immigració si no es vol que tota la societat es torni racista i es disparin els conflictes socials. Però hi ha altres versions del que significa el racisme, de com es construeix i de com s'estimula. Si bé és cert que hi ha quelcom de biològic en el temor i/o rebuig a l'estranger, també ho és que hi ha quelcom d'innat en la curiositat i el plaer per allò nou i allò diferent. Tal com existeix en totes les persones una tendència a la violència, també n'existeix una altra cap a la cooperació. La història, la psicologia i la biologia demostren que depèn de les circumstàncies personals i socials el que es posin en marxa uns o altres mecanismes. En temps de revolució i esperança creix la solidaritat, en temps de caos i desesperança creix la violència.

Des de ja fa temps les ciències socials van canviar les nocions biològiques de la raça en favor d'un enfocament que veu la raça com un concepte social. Amb rares excepcions, la majoria de científics coincideixen en que dins del gènere

humà no existeixen les races en termes estrictament biològics, per tant, podem afirmar que sempre que es donen formes de desigualtat atribuïdes a diferències racials es tracta de “construccions socials”. La principal característica del racisme no és la hostilitat cap a altres éssers humans sinó la defensa d'un sistema en el qual unes persones gaudeixen d'uns avantatges socials que deriven directament de la seva pertinença a un grup determinat. El racisme, a més, com elaboració teòrica, va unit al capitalisme. Va ser la ideologia dels imperialismes la que va legitimar la opressió dels colonitzats basant-se en la superioritat de la “raça” dels colonitzadors. El liberalisme i el feixisme provenen de tradicions comuns.

El racisme, d'altra banda, és una forma de donar sortida al malestar social. En paraules de Durkheim “quan la societat sofreix, experimenta la necessitat de trobar algú a qui imputar el mal i venjar-se en ell de tota la seva decepció”. Aquesta tendència humana ha sigut explotada, durant la història, per molts líders en benefici propi. Conscients que l'odi pot cultivar-se amb l'ajuda de les falses informacions, han creat estereotips per fabricar enemics i desviar el malestar cap a “fora”. En aquest sentit, les polítiques oficials cap a la immigració (Llei d'Estrangeria, detencions arbitràries, deportacions, il·legalitat de les persones, etc.) ajuden a visualitzar als immigrants com a conflictius i competidors, ressuscitant els vells fantasmes d'Occident: la “invasió dels bàrbars”.

Així doncs, el racisme no és tan quelcom inevitable per biològic, sinó quelcom que s'estimula i es construeix, i per tant, susceptible també de desestimar-lo i de deconstruir-lo si canvien els missatges i les polítiques.

Finalment, un altre dels factors que estimulen el racisme, segons altres autors, és la desaparició dels models tradicionals de confrontació social: la lluita de classes i les organitzacions (sindicats, partits d'esquerra, associacions de veïns) que havien articulat respostes de lluita i de canvi, canalitzant així el malestar social. Els projectes de canvi social, com el que proposava el moviment obrer, oferien un eix per organitzar les demandes dels sectors menys afavorits. Com afirmava M. Wieviorka, “com més s'organitza una societat a partir d'un conflicte pròpiament social, més restringit és l'espai pel racisme”. Es tracta, doncs, de resituar els conflictes dins de l'eix social i no de la pertinença a una ètnia, raça o nacionalitat. Només recuperant la organització, la lluita i les demandes de les classes populars (immigrants inclosos) podem parar el fenomen del racisme i no amb pràctiques i discursos anti-immigració.

Ens queda molt de camí per caminar, però és important no equivocar la direcció. En aquest sentit, crec que un debat a fons sobre quina ha de ser la posició, des de l'esquerra amb voluntat transformadora, davant el nou repte de la immigració, és urgent i necessari.

Per on començar? En primer lloc hauríem de construir aquest nou discurs, fer propostes concretes i difondre-lo al màxim. Un discurs on es centrés l'interès en la història de les migracions, en les experiències de les lluites socials i en les possibilitats d'un altre tipus de polítiques. Un discurs en el que als immigrants no s'ha de “tolerar-los” perquè “fan el treball que nosaltres no volem

fer”, o perquè “els necessitem perquè paguin les nostres futures pensions”. Sinó un discurs que valori a les persones que emigren, que es reconeixin els seus drets, que es ressaltin els aspectes positius de la diversitat cultural, entesa com a riquesa. Un discurs que no subvalori les característiques culturals dels diferents pobles: és sabut que les societats avancen a partir d'intercanvis i que totes les cultures tenen quelcom per aportar (D. Juliano).

I per començar tenim l'educació. Els centres educatius són un lloc ideal d'intercanvi cultural. Si un nou discurs calés entre el professorat, es podria fer realment una educació intercultural que preparés als nostres futurs ciutadans i ciutadanes per viure en aquesta societat pluricultural i per defensar els drets de totes les persones. Una educació que vacunés contra el racisme i estimulés la solidaritat i la indignació davant la injustícia.

En altres temps, els partits i sindicats d'esquerra van fer un treball pedagògic i van preparar ideològicament a les classes més populars. Els van donar arguments i armes organitzatives per a lluites i això va servir per avançar. A Catalunya tenim una bona experiència: als anys 50, 60 i 70 hi va haver una arribada massiva d'immigrants de diferents regions de l'estat espanyol, que també arribaven amb una altra cultura, sense diners, sense habitatge i sense treball. Però com que eren “nacionals” van poder accedir a llocs de treball sense més impediments. Això, juntament amb les lluites obreres a les fàbriques i als barris, que van ajuntar als catalans i als recent vinguts, va fer possible que les seves condicions de vida milloressin durant els anys i que la seva “integració” fos total. Desgraciadament tot això es va perdre. S'hauria de pensar com recuperar-ho, com trobar nous àmbits de discussió i difusió, nous discursos i noves formes d'organització i lluita política per poder avançar en aquest altre món possible i tan urgentment necessari.